

De waarde van de mens

In de krant hebt U wel eens een foto gezien van een Indisch vorst op een weegschaal, zo'n ouderwetse weegschaal aan een juk. Op de ene schaal staat de vorst, op de andere ligt een bergje edel metaal, platina. Die vorst krijgt ieder jaar zijn gewicht in platina aangeboden door zijn onderdanen. Wat stellen zij zich daarbij voor? Willen zij daarmee te kennen geven, dat zij hem heel erg waarderen? Dat zij hem zijn gewicht in kostbaar metaal waard vinden? De man is nogal zwaar, maar het is voor hem te hopen, dat hij hoger geschat mag worden dan op zijn gewicht in platina.

Wanneer wij een mens waarderen is dat niet om zijn lichaamsgewicht en wij drukken onze waardering ook niet uit in edel metaal. Dat men een mens zou kunnen of mogen waarderen in goud, is een gedachte, die strijdt met een eeuwenlange geestelijke traditie van het Westen.

Zeker, ik weet wel, dat in het maatschappelijk leven aan financiële welstand grote waarde wordt gehecht en dat men wel van een rijk man zegt: die man is enige miljoenen waard. Maar in het geestelijk leven van vele volkeren heeft gedurende vele eeuwen steeds gegolden: uiterlijke welstand is niet van belang, een hoge plaats in de wereld is geen waarborg, dat een mens waardering verdient. Integendeel gaat voortdurend de waarschuwing op: voorspoed bederft, rijkdom schaadt de mens, de ziel van de rijke loopt groot gevaar. De Bijbel zegt al: wat baat het een mens de gehele wereld te winnen en aan zijn ziel schade te lijden? Dit is bij ons een diep gewortelde overtuiging.

Een veranderde opvatting

Toch is het merkwaardig hoe sterk de gedachte leeft, dat het bezit van aardse goederen de waarde van een mens uitmaakt. Ik neem een voorbeeld uit het staatkundig leven. De Duitse staatsman Bismarck schreef aan het einde van de vorige eeuw in zijn herinneringen, dat voor een staat de bezitters de meest waardevolle groep zijn. Een staat is het beste ingericht, indien de bezitters daarin de overhand hebben. Zij zijn voorzichtig en zullen niet lichtvaardig tot veranderingen overgaan. De mensen, die niets bezitten, streven terecht naar verbetering van hun toestand, maar zij zijn ongedurig en gaan vlug tot al te ingrijpende maatregelen over. Deze politieke opvattingen zijn niet meer van onze tijd, maar zij zijn het overdenken waard: waardevol is het bezit, zegt Bismarck; het streven naar bezit is ook wel nuttig, maar men moet het bezit zelf hoger schatten, omdat het de rust bevordert.

Verschillen in begaafdheid

Ik zei reeds, dat deze gedachte in het geestelijk leven niet aanvaard is. Het komt niet op bezit, maar op de mens aan. Niet het uiterlijk is belangrijk, maar het innerlijk. En nu komen wij dan tot de vraag: wat waarderen wij in een mens? Het antwoord schijnt voor de hand te liggen: zijn eigenschappen, zijn persoon. Wij hebben waardering voor een goed mens, wij verfoeien leugenachtigheid, hebzucht en kwaadaardigheid. Dit lijkt duidelijk. Maar we moeten toch wat nauwer toezien. Ik sprak over de eigenschappen van de mens. Wat zijn dat eigenlijk? Het zijn de uitingen van zijn persoonlijkheid, zijn karakter, zijn wil, zijn humeur, zijn gaven. Dit zijn heel verschillende dingen. Laten wij de gaven van een mens nemen. De een is muzikaal, de ander niet. De een is handig in het praktische

leven, de ander niet. De een is begaafd met een bijzonder goed verstand, de ander niet. Wat kan een mens daaraan doen? Deze gaven zijn hem meegegeven, zoals het woord al zegt. Het kind, dat op school niet goed mee kan, zal zijn vriendjes beter zien opschieten. Hij zal merken, dat zij het vlugger begrijpen en zich minder moeten inspannen. Hij voelt daardoor misschien bij zichzelf een tekort, hij zal misschien een beetje afgunstig zijn, maar hij kan er niets aan veranderen. Zo is het ook, als men het verschil in begaafdheid beziet uit het oogpunt van de begaafde. Het kind, dat goed kan leren, kan daar niets aan doen. Er is geen reden, waarom hij er trots op zou zijn, want hij heeft het niet zelf zo gemaakt. Begaafdheid is op zichzelf geen reden voor waardering. Het is ermee, als met het natuurgebeuren. Een stralende zomerdag maakt iedereen blij, maar de mens schept die dag niet, hij heeft er geen invloed op. Zo staat het met de aangeboren gaven van de mens. Wij bewonderen een grote kunstenaar en een groot geleerde, maar hun gaven staan toch eigenlijk buiten onze waardering.

Ik sprak over het karakter van de mens. De één is opgewonden, de ander bedaard; de één is zwaartillend, de ander luchthartig; de één is gesloten van aard, de ander spreekt zich makkelijk uit. Ook dit is aangeboren. Wie een aard heeft, die voor hemzelf en voor zijn medemensen prettig is, mag dankbaar zijn, maar een reden voor waardering is dit niet.

Met het humeur is het al wat anders. Daar kan men wel iets aan doen. Men kan proberen zijn boze buien in bedwang te houden. Men kan trachten een irriterende gewoonte van een ander niet meer op te merken of er geen aandacht meer aan te schenken. Hier wordt de wil van de mens van belang. Men kan zichzelf in bedwang houden, tenminste: op sommige punten en als het niet te erg wordt. Men moet het in ieder geval proberen. Het zal vaak moeilijk zijn, maar men moet er naar streven.

Het streven kan belangrijk zijn

Wij komen hier op een belangrijk punt. De gaven van de mens kunnen door hem zelf niet vergroot worden, hij kan zijn karakter niet veranderen, maar toch is ook hierbij zijn wil van belang. Wanneer een musicus zijn vaardigheid niet door voortdurende oefening op peil houdt, gaat hij achteruit. Hij speelt dan niet meer zo goed als hij eigenlijk wel zou kunnen. Is het door gemakzucht of luiheid, dat hij zijn oefeningen achterwege laat, dan hebben wij kritiek: de man zou beter kunnen, maar maakt er te weinig van. Hij ontplooit zijn gaven niet ten volle. Maar denk nu aan iemand, die muzikaal veel minder begaafd is en door voortdurende zware studie tracht zijn beperkte begaafdheid zo volledig mogelijk te gebruiken. Daarvoor hebben wij respect. Zo is het ook met het verstand. Wij keuren het af, wanneer iemand ver beneden het peil van zijn verstandelijk kunnen blijft, als dat aan gemakzucht ligt. Maar wanneer iemand zich tot het uiterste inspant, om meer kennis en inzicht te verwerven, dan hebben wij respect.

Zo is het ook, wanneer iemand in moeilijke omstandigheden verkeert, door ziekte of maatschappelijke tegenslagen. Hij kan er niets aan doen, dat hij het moeilijk heeft, en wij begrijpen het, dat velen dan moedeloos worden en zich aan hun ellende overgeven. Maar des te groter is onze bewondering voor de mensen, die zich blijven verzetten tegen de neerdrukkende invloeden op hun persoonlijkheid en die daarbij vaak wonderen van dapperheid verrichten.

Onze waardering is dus gericht op het willen, het streven, op de inspanning. Ik herinner nog even aan het inzicht van Bismarck, dat voor de staat het bezit van groter nut is dan het streven naar bezit. Op geestelijk gebied zien wij juist het omgekeerde. Wij waarderen in een mens niet wat hij van nature heeft, maar wat hij probeert te verwerven, wij waarderen zijn streven.

Maar is het nu zo, dat wij elk streven van een mens waarderen? Is op zichzelf inspanning, de wil om iets te bereiken, verdienstelijk? Dat is niet zo. Denken wij weer aan de musicus, die zijn oefeningen doet. Een begaafde musicus verdient waardering, als hij zijn gaven tot het uiterste ontplooit, een minder begaafde ook van wege zijn inspanning om zoveel als hij maar kan te bereiken. Maar indien iemand eigenlijk niet muzikaal is, maar door eindeloos oefenen verder wil komen, dan is hij alleen maar een last voor zijn bureu. Het ontbreekt hem aan zelfkritiek, hij overschat zichzelf en is koppig. Zijn streven is misplaatst en hij behoorde dat in te zien. Er moet tussen het streven van de mens en het doel waarnaar hij streeft een redelijk verband zijn.

En bovendien: dat doel moet goed zijn. Wie heeft zich niet menigmaal het hoofd gebroken over die duizenden jongens, die in de oorlog tot de grootste offers bereid bleken in slaafse dienst aan hun Führer? Opofferingsgezindheid is een hoog te waarderen neiging. Een mens, die zijn eigen belangen kan achterstellen, ja

zelfs opofferen om een groot goed te dienen, verdient onze grote waardering. Maar als die opoffering een kwaad doel dient? Mogen wij dan zeggen: hij was verblind, maar zijn offer is er niet minder om? Of moeten wij zeggen: deze verblinding is hem aan te rekenen, zij treft hem zo zwaar, dat zijn opofferingsgezindheid in het kwade geen aanspraak op waardering kan maken? Dit laatste is het juiste antwoord. Niet ieder willen en streven van de mens is goed en wanneer het niet goed is mogen wij het niet goedkeuren.

Vragen wij dus: waarom waarderen wij een mens en wat waarderen wij in hem, dan weten wij in de eerste plaats, dat wij een mens niet waarderen om zijn maatschappelijk succes maar om zijn persoon, niet om uiterlijke dingen, maar om zijn innerlijk. En verder weten wij, dat een mens geen waardering verdient om zijn aangeboren gaven, maar om de manier, waarop hij ze gebruikt, om zijn streven tot ontplooiing. Ook om de wijze waarop hij tracht moeilijkheden te overwinnen. Maar niet elk streven waarderen wij. Wanneer het dienstbaar is aan een verkeerd doel keuren wij het af.

Wij waarderen de mens om zijn streven, zijn streven tot ontplooiing, zijn streven ten goede. Aldus opgevat is het streven een wezenskenmerk van de mens, die immers, zoals de dichter zegt, niet ophoudt strevend werkzaam te zijn.

Mr. C. W. DUBBINK.

A.s. zondagmorgen 9.45 uur spreekt voor de V.A.R.A.-microfoon Dr J. C. Brandt Corstius.

DE ARK

Humanistisch Conferentie- en Vacantieoord.

×

TARIEVEN VOOR VOLLEDIG PENSION

Voor volwassenen: f 38,50 per week; f 6,— per dag.

Voor kinderen beneden 11 jaar: f 26,25 p. w.; f 4,50 p. d.

Voor kinderen beneden 5 jaar: f 25,45 p. w.; f 3,75 p. d.

Voor groepen speciale condities

2-, 4-, 5- en 6-persoons kamers en slaapzaal.

Bespreking van verblijf kan geschieden bij het Humanistisch Conferentie- en Vacantieoord „De Ark”, Belvédèrelaan 14 te Nunspeet, telefoon K 3412—2404.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
29 JANUARI 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Bleyenburgerstraat 1, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,12, buitenland f 4,60 p.j.